

**Mag. prof. inkluz. ped Blaž Teršek,
Osnovna škola Glazija
Celje, Slovenija**

**Prof. dr Aleksandra Šindić
Filozofski fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci,
Banja Luka, BiH**

Apstrakt: *Vršnjačko nasilje je odnos koji se javlja među učenicima osnovne škole. Definiše se kao namjerno ponavljajuće agresivno ponašanje, gdje nasilnik iskorištava neravnotežu moći nad žrtvom s ciljem nanošenja bola, straha i anksioznosti. U prevenciji vršnjačkog nasilja važnu ulogu imaju porodica, zaposleni u osnovnoj školi i vršnjaci. Cilj istraživanja je utvrditi procjene nastavnika, učenika i roditelja o učestalosti vršnjačkog nasilja u osnovnim školama. U istraživanju je učestvovalo 117 učesnika (nastavnika, učenika treće trijade i roditelja učenika treće trijade). Podaci su prikupljeni putem onlajn upitnika Vršnjačko nasilje u osnovnoj školi - izazov savremene društvene stvarnosti. Rezultati pokazuju da je vršnjačko nasilje prisutno u svakodnevnom životu učenika. Utvrđeno je da su učenici procijenili veću učestalost vršnjačkog nasilja nego roditelji i nastavnici. Razlike u procjeni učestalosti pojavile su se među učesnicima u vezi s pojedinim oblicima vršnjačkog nasilja. Učenici su značajno više ocijenili učestalost vršnjačkog nasilja na internetu u poređenju s roditeljima i nastavnicima.*

Ključne reči: *vršnjačko nasilje, osnovna škola, roditelji, učenici, nastavnici.*

Originalni naučni rad
UDK:364:342.7-053.3/6
DOI:10.7251/ZCMZ0124143S

**KRIVIČNO PROCESNO ZAKONODAVSTVO REPUBLIKE SRPSKE I ŽRTVA
KRIVIČNOG DJELA**

Akademik prof. dr Miodrag N. Simović, redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Bihaću, profesor emeritus, e-mail: msimovic@anubih.ba; <https://orcid.org/0000-0001-5116-680X>.

Prof. dr Vladimir M. Simović, tužilac Tužilaštva BiH, redovni profesor Fakulteta za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci, e-mail: vlado_s@blic.net; <https://orcid.org/0009-0002-9640-6488>.

Apstrakt: *I pored toga što Direktiva 2012/29/ EU o uspostavljanju minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela, usvojena Rezolucijom Evropskog parlamenta 30. maja 2018. godine, sadrži odredbe krivičnog procesnog karaktera uopšte (materijalnog, procesnog, maloljetničkog i izvršnog) o statusu žrtve krivičnog djela, njeno težište je na pitanjima krivičnog procesnog karaktera. Ovakav stav Direktive o ovom pitanju zasnovan je na dva ključna kriminalno-politička razloga. Prvi se zasniva na činjenici da žrtva krivičnog djela svoja prava u vezi sa ovim statusom može da ostvari samo u krivičnom postupku. Drugo, sam krivični postupak, po svojoj prirodi, jeste jedna neprijatnost za žrtvu krivičnog djela i kao takav ostavlja i dodatne negativne posljedice na nju, a one treba da se smanjuju u što je moguće većem stepenu upravo normiranjem adekvatnih krivičnog procesnih instrumenata i njihovom primjenom, što, mora se priznati, nije lako obezbijediti. Međutim, putokaz načina kako to postići daje Direktiva. Iz ovih, i ne samo ovih razloga u postupku usaglašavanja nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa standardima Direktive težište mora da bude na usaglašavanju njihovog krivičnog procesnog zakonodavstva – zakona o krivičnom postupku sa Direktivom. Naravno, pri tome se ne smiju izostaviti i norme materijalnog, maloljetničkog i izvršnog krivičnog prava jer i one treba da regulišu određena pitanja koja se tiču žrtve krivičnog djela. Jedino u situacijama kada su sve one usaglašene sa standardima Direktive, može se govoriti o usaglašenosti nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa standardima Direktive.*

Ključne riječi: *krivično procesno zakonodavstvo, žrtva krivičnog djela, Direktiva, krivični postupak, Republika Srpska*

UVODNE NAPOMENE

Kada je riječ o razlozima neophodnosti usaglašavanja Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske⁹⁶ sa standardima Direktive 2012/29/ EU o uspostavljanju minimalnih standarda za prava, podršku i zaštitu žrtava krivičnih djela, usvojenoj Rezolucijom Evropskog parlamenta 30. maja 2018. godine⁹⁷, oni su brojni. Neki od njih se poklapaju sa razlozima neophodnosti usaglašavanja nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa standardima Direktive uopšte, a neki, većina od njih se odnose samo na Zakon o krivičnom postupku.

I pored toga što je u pozitivnom krivičnom procesnom zakonodavstvu Republike Srpske nakon posljednjih zakonodavnih intervencija u njenom Zakonu o krivičnom postupku i njeno krivično procesno zakonodavstvo, kao ključnom reprezentu položaja lica oštećenog krivičnim djelom, u nemalom stepenu ovaj zakon normiran u skladu sa standardima, zahtjevima i minimalnim pravilima Direktive - neophodno je precizirati već postojeća prava oštećenog i izvršiti određene izmjene i dopune ovog zakona i tako ih u poželjnom obimu usaglasiti sa standardima sadržanim u Direktivi. Nije mali broj otvorenih pitanja koja zahtijevaju preispitivanje kada je riječ o stepenu usaglašenosti sa standardima Direktive u ovom zakonskom tekstu.

⁹⁶ “Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 53/12, 91/17, 66/18 i 15/21. U daljem tekstu: Zakon o krivičnom postupku.

⁹⁷ Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. U daljem tekstu: Direktiva.

TERMIN „OŠTEĆENI“, „ŽRTVA KRIVIČNOG DJELA“ ILI NJIHOVA KOMBINACIJA

Jedno od prioritetnijih pitanja koje treba da bude riješeno u postupku usaglašavanja nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa standardima Direktive - jeste i pitanje naziva ovog procesnog subjekta. Pitanje je aktuelno, prije svega, iz razloga što Direktiva za razliku od nemalog broja nacionalnih krivičnih procesnih zakonodavstva (uključujući i zakonodavstvo Republike Srpske) i pojedinih međunarodnih pravnih akata (Burić, 2020: 139) koji za označavanje ovog subjekta krivičnog postupka koriste termin „oštećeni“ - upotrebljava samo termin „žrtva“. Uz to, u cilju izbjegavanja eventualnih zloupotreba u praktičnoj primjeni odredaba, Direktiva određuje i sadržinu termina „žrtva“, daje njenu definiciju i pojmovno je određuje.

Prema članu 2. Direktive, „žrtva“ označava dvije kategorije subjekata. Prvo, to je fizičko lice koje je pretrpjelo povredu, uključujući fizičku, psihičku ili emotivnu povredu ili materijalnu štetu koja je direktno prouzrokovana krivičnim djelom. Drugo, to su članovi porodice lica čija je smrt direktno prouzrokovana krivičnim djelom i pretrpjeli su povredu ili štetu kao posljedicu smrti tog lica.

Direktiva konkretizuje i pojam „članovi porodice“. Prema odredbama Direktive, to su: supružnik, lice koje živi sa žrtvom u intimnoj, stabilnoj i kontinuiranoj zajednici u okviru zajedničkog domaćinstva, srodnik po direktnoj liniji, braća i sestre i lica o kojima se žrtva stara, s tim da država ima mogućnost ograničavanja broja članova porodice koji mogu biti korisnici prava koja su uspostavljena Direktivom, uzimajući u obzir pojedinačne okolnosti svakog slučaja, kao i mogućnost određivanja prioriteta u vezi sa ostvarivanjem prava koja su predviđena Direktivom (Škulić, 2016: 47). Pod pojmom „dijete“ podrazumijeva se svako lice ispod 18 godina.

Ključno pitanje je naziv ovog krivičnog procesnog subjekta u nacionalnom krivičnom procesnom zakonodavstvu - da bi ono bilo saglasno sa standardima Direktive. Četiri su moguća načina rješavanja ovog pitanja.

Prvo, zadržavanje termina oštećeni i njegovo pojmovno određenje na sljedeći način: „Oštećeni je lice čije je lično ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.“ U slučaju kada je kod oštećenog nastupila smrt direktno prouzrokovana krivičnim djelom, pod oštećenim se smatra njegov bračni drug, lice koje je sa oštećenim u trajnoj životnoj zajednici ili sa oštećenim živi u zajedničkom domaćinstvu, srodnici po krvi u pravoj liniji, braća i sestre oštećenog, kao i lica o kojima se oštećeni starao.

Drugo, zadržavanje terminima „oštećeni“ za oštećenog shvaćenog u užem smislu značenja i prihvatanje termina žrtva u slučaju kada se radi o oštećenom u širem smislu. U slučaju prihvatanja ovakve mogućnosti, koja izgleda najmanje opravdana, pojam oštećenog bi se mogao dati na sljedeći način: „Oštećeni je lice čije je lično ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.“

Treća mogućnost je potpuno napuštanje termina oštećeni i prihvatanje termina žrtva krivičnog djela, što bi, pored ostalog, imalo za posljedicu i potpuni raskid sa bh. pravnom tradicijom o ovom pitanju. Rezultat prihvatanja ovakve jedne mogućnosti bi bilo sljedeće pojmovno određenja pojma žrtve: „Žrtva je lice čije je lično ili imovinsko pravo krivičnim djelom povrijeđeno ili ugroženo.“ Prihvatanje ovakve mogućnosti za svoju posljedicu bi imalo niz terminoloških intervencija ne samo u Zakonu o krivičnom postupku, već i u nizu drugih zakona u kojima se koristi termin oštećeni, za šta, čini se, takođe nema argumenata takvog stepena jačine koji bi opravdali ovakav pristup u rješavanju ovog pitanja.

Četvrta mogućnost je zadržavanje pojma „oštećeni“, uz preciziranje da se u slučaju kada je izvršenjem krivičnog djela oštećeno samo fizičko lice - taj pojam tumači u skladu sa članom 2. Direktive, što bi bilo izričito predviđeno i članom 20. stav 1. tačka z) Zakona o krivičnom postupku.

OŠTEĆENI KAO POSEBAN SUBJEKAT KRIVIČNOG POSTUPKA (OPRAVDANOST ILI NE)

Prednosti predviđanje žrtve kao posebnog subjekta krivičnog postupka su:
- država pokazuje veći stepen zainteresovanosti za status žrtve krivičnog djela;

- postiže se, terminološki posmatrano, veći stepen usaglašenosti nacionalnog krivičnog zakonodavstva sa standardima Direktive.

- stvara se normativna osnova za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata potrebnih za adekvatnu primjenu standarda Direktive o pitanju statusa žrtve, kao posebnog subjekta krivičnog postupka;

- obezbjeđuju se uslovi za povećanje većeg stepena stručnosti subjekata krivičnog postupka koji u obavljanju svojih poslova kontaktiraju sa žrtvom krivičnog djela (policije, javnog tužilaštva, suda, advokature i dr.);

- adekvatnije se rješavaju pitanja koja u nacionalnom zakonodavstvu treba da budu riješena u skladu sa standardima Direktive. Riječ je o pitanjima koja se tiču pojma žrtve i njenog odnosa sa licem oštećenim krivičnim djelom; novih prava žrtve krivičnog djela predviđanih Direktivom (slučaj npr. sa pravom na efikasnu psihološku i drugu stručnu pomoć, sa pravom na blagovremenu i individualnu procjenu u cilju utvrđivanja specifičnih potreba zaštite, sa pravom na dobijanje informacija o pravima i statusu predmeta, klasifikacije žrtava krivičnih djela i propisivanja specifičnosti tretmana pojedinih kategorija žrtava krivičnih djela – npr. dijete kao žrtva krivičnog djela, žrtve nasilničkih krivičnih djela, pitanje novčane naknade štete žrtvama krivičnih djela i dr.) (Bejatović, 2018: 24).

Negativna strana ovakvog rješenja je, prije svega, što se na taj način, bez neke izričite normativne obaveze proistekle iz određenog međunarodnog pravnog akta – u ovom slučaju Direktive, raskida sa bh. pravnom tradicijom. Pored toga, teško je normativno precizno razgraničiti status žrtve i lica oštećenog krivičnim djelom shvaćeno u užem smislu njegovog značenja, kao drugog mogućeg procesnog subjekta oštećenog izvršenjem krivičnog djela - shvaćenog u širem smislu. Isto tako, tu je takođe i činjenica da se i u slučaju opredjeljenja da se i dalje ostane pri terminu oštećeni u njegovoj normativnoj razradi - mogu zadovoljiti svi standardi Direktive. Na kraju, ali ne kao manje važno, tu je i činjenica da je termin oštećeni, jezički posmatrano, i u saglasnosti sa duhom jezika u službenoj upotrebi u BiH.⁹⁸

OŠTEĆENI KAO SUBJEKAT PODNOŠENJA KRIVIČNE PRIJAVE

Pojedinačno posmatrano, tri su prava koja Direktiva o ovom pitanju garantuje žrtvi krivičnog djela.

Prvo, pravo žrtve na dobijanje pisane potvrde o formalno podnesenoj prijavi pred nadležnim organom, u kojoj će biti navedeni osnovni elementi krivičnog djela koje se prijavljuje.

Drugo, pravo žrtve na podnošenje prijave na jeziku koji razumije ili da dobije neophodnu prevodilačku pomoć kako bi mogla prijaviti krivično djelo u slučajevima kada ne razumije ili ne govori jezik organa kojem podnosi prijavu.

Treće, pravo dobijanja u pisanoj formi besplatnog prevoda podnesene prijave na jeziku koji razumije.

Analiza odredaba pozitivnog krivičnog procesnog zakonodavstva Republike Srpske govori da ne postoje odredbe koje izričito stvaraju mogućnost za praktičnu realizaciju ovakvog jednog prava lica oštećenog krivičnim djelom, odnosno da važeće krivično procesno zakonodavstvo Republike Srpske nije usaglašeno sa ovim standardom Direktive. U cilju potpunog usaglašavanja neophodno je, prvo, izričito predvidjeti da se u slučajevima kada se u svojstvu podnosioca krivične prijave javlja oštećeni, njemu se o podnesenoj krivičnoj prijavi predaje pisana potvrda sa navođenjem podataka o datumu prijema prijave i prijavljenom krivičnom djelu. Drugo, tu je i neophodnost predviđanja roka u kojem oštećeni ima pravo da od tužioca traži dobijanje informacije o preduzetim radnjama po podnesenoj krivičnoj prijavi, kao i roka u kojima je tužilac obavezan da odgovori, te i instrumenata za dobijanje informacije ukoliko tužilac ne postupi po podnesenom zahtjevu oštećenog u ostavljenom roku.

INDIVIDUALNA PROCJENA OŠTEĆENOG I UTVRĐIVANJE NJEGOVIH POSEBNIH POTREBA

Više je standarda koje sadrži Direktiva. Jedan od njih, od posebnog značaja kada je riječ o krivičnopравnim instrumentima zaštite žrtava krivičnih djela u toku krivičnog postupka, jeste standard

⁹⁸ Vidi termine „oštećeni“ i „žrtva“, Rečnik srpskog jezika, Matica srpska, Novi Sad, 2007, str. 375 i 905.

zvani „individualna procjena žrtve radi utvrđivanja njenih posebnih potreba“. Ovaj standard je predviđen u členu 22. stav 1. Direktive i njegova osnovna osobenost se manifestuje u obavezi države da obezbijedi preduslove koji će omogućiti žrtvi pravo na blagovremenu i individualnu procjenu u skladu sa postojećim procedurama u nacionalnom zakonodavstvu. Cilj je utvrđivanje specifičnih potreba zaštite i utvrđivanja da li bi žrtve i u kojoj mjeri imale korist od specijalnih mjera primijenjenih tokom krivičnog postupka - zbog njihove naročite izloženosti sekundarnoj i ponovnoj viktimizaciji, zastrašivanju i odmazdi.

Analiza odredaba pozitivnog krivičnog procesnog zakonodavstva Republike Srpske (Zakona o krivičnom postupku i Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku⁹⁹) pokazuje da ne postoje odredbe koje izričito stvaraju mogućnost za praktičnu realizaciju ovakvog jednog prava lica oštećenog krivičnim djelom. U cilju stvaranja normativne osnove za njegovu praktičnu realizaciju (usaglašavanje sa ovim standardom Direktive), neophodno je, u okviru normi koje regulišu problematiku lica oštećenog krivičnim djelom u ovim zakonima, izvršiti određene dopune.

POSEBNO OSJETLJIVE KATEGORIJE OŠTEĆENIH LICA

Koliki značaj Direktiva pridaje statusu posebno osjetljive kategorije žrtava krivičnih djela, pokazuje i činjenica da Direktiva, pored posebnog poglavlja koje posvećuje žrtavama krivičnih djela (Poglavlje 4, čl. 18–24), već u uvodnom djelu (t. 14–18) prepoznaje kao posebno osjetljive kategorije žrtava djecu, žrtve partnerskog, odnosno porodičnog nasilja, žrtve terorizma, lica sa invaliditetom i žrtve rodno zasnovanog nasilja i predviđa neka od posebnih opštih pravila postupanja prema njima (Lusignan, 2007: 433–443).

Nekoliko je grupa prava koja Direktiva predviđa za sve kategorije posebno osjetljivih žrtava.

Pravo na zaštitu – gdje je predviđena obaveza države da obezbijedi dostupnost mjera za zaštitu žrtava i članova njihovih porodica od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde, uključujući zaštitu od rizika emocionalne i psihološke štete, te zaštitu dostojanstva žrtava tokom ispitivanja i svjedočenja. U slučaju potrebe, takve mjere uključuju i postupke uspostavljene na osnovu nacionalnog prava kojima se predviđa fizička zaštita žrtava i članova njihovih porodica (član 18. Direktive).

Pravo na izbjegavanje kontakta između žrtve i počinioca – koje obavezuje državu da tamo gdje je to potrebno, obezbijedi potrebne uslove za izbjegavanje kontakta između žrtava i članova njihove porodice, s jedne strane, i počinioca, s druge strane, u okviru prostorija gdje se odvija krivični postupak, osim ukoliko krivični postupak ne zahtijeva drugačije. U ovom smislu obaveza je države da obezbijedi da nove sudske prostorije imaju odvojene čekaonice za žrtve (član 19. Direktive).

Pravo na zaštitu žrtava tokom krivične istrage u kontekstu čega je obaveza države da se pobrine da tokom istrage:

- ispitivanje žrtve bude obavljeno bez neopravdanog odgađanja, i to nakon podnošenja prijave o počinjenom krivičnom djelu pred nadležnim organom;
- žrtva bude ispitana minimalan broj puta i da se ta ispitivanja obave samo ukoliko su striktno potrebna za krivičnu istragu;
- žrtva može biti u pratnji svog zakonskog zastupnika ili lica po svom izboru, osim ukoliko nije donesena obrazložena odluka koja nalaže suprotno i
- medicinski pregledi budu svedeni na minimum i da se obavljaju samo ukoliko su striktno potrebni za krivičnu istragu.

Na kraju, kada je riječ o ovoj kategoriji žrtava krivičnih djela, najveći problem u praksi trenutno predstavljaju dva segmenta koji se nalaze izvan procesne regulative. Prvi se odnosi na stručnost nosilaca pravosudnih funkcija i advokata za postupanje sa žrtvama, a drugi infrastrukturnih preduslova za zaštitu žrtava tokom krivičnog postupka.

Kada je riječ o prvom segmentu, neophodno je da se uvođenjem sistematske obuke za sudije, javne tužioce i advokate koji postupaju kao branioci, ali i zastupnike žrtava i policijske službenike, otklone ili umanje preduslovi da izostanak njihovih znanja ili senzibiliteta rezultira sekundarnom

⁹⁹ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 13/10, 61/13 i 68/20.

viktimizacijom ili traumatizacijom tokom postupka (Nikolić-Ristanović, 2020: 317–328.). Drugi segment zahtijeva značajne izdatke u pogledu rekonstrukcije zgrada sudova i javnih tužilaštava koje su nerijetko zajedničke i u lošem stanju i ne omogućavaju izbjegavanje kontakta između žrtve i optuženog. Najmanji korak koji je potrebno učiniti u tom smislu jeste da se makar prilikom izgradnje i renoviranja ovih objekata, kao jedan od neophodnih elemenata plana rekonstrukcije ili izgradnje, uzme u obzir upravo potreba zaštite žrtava. Ovo važi i za nabavljanje opreme za ispitivanje putem video-linka, posebno kada je riječ o djeci-žrtvama (Nikolić-Ristanović, 2020: 317–328).

DIJETE OŠTEĆENO IZVRŠENJEM KRIVIČNOG DJELA

Jedna od posebno važnih osobnosti Direktive je i poseban tretman djeteta žrtve krivičnog djela. I pored toga što dijete žrtva krivičnog djela pripada kategoriji žrtava sa specifičnim potrebama, Direktiva ipak posebno reguliše neka od pitanja koja se tiču samo djeteta žrtve krivičnog djela. Dvije su grupe pitanja ovog karaktera sadržane u Direktivi. Prva se tiče pojma djeteta kao žrtve krivičnog djela, a druga njegovih posebnih mjera zaštite.

Kada je riječ o posebnim mjerama zaštite djeteta žrtve krivičnog djela, onda tu treba posebno imati u vidu odredbe Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, jer su one upravo relevantne za davanje odgovora na pitanje stepena usaglašenosti krivičnog zakonodavstva Republike Srpske sa ovim standardom Direktive. Analiza odredaba Poglavlja VI (krivična djela na štetu djece – čl. 184–190.) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, koje regulišu ovu problematiku, govori o velikom stepenu njihove usaglašenosti sa ovim standardom Direktive. Ovdje su samo dva pitanja koja je neophodno preispitati u radu na njihovom potpunom usaglašavanju sa ovim standardima Direktive. To su odredbe člana 184. ovog zakona koje se tiču kataloga krivičnih djela na koje se odnose posebne odredbe o zaštiti maloljetnih lica kao oštećenih u krivičnom postupku. Drugo su odredbe člana 184. ovog zakona koje regulišu pitanje suočenja djeteta kao svjedoka sa osumnjičenim, odnosno optuženim. Za razliku od sadašnjeg rješenja koje to isključuje samo u slučaju kada je to usljed prirode krivičnog djela, posljedica ili drugih okolnosti, posebno osjetljivo, odnosno kada se dijete nalazi se u posebno teškom duševnom stanju, mogućnost suočenja ova da subjekta treba isključiti u svakom slučaju (Soković, 2014: 69).

Uz izneseno, čini se više nego diskutabilnim i najnovije rješenje u Zakona o krivičnom postupku o pitanju saslušanja – svjedočenja djeteta. Prema članu 17. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku od 23. februara 2021. godine, „dijete koje je neposredno oštećeno krivičnim djelom“ nije izuzeto od zakonom predviđenih nemogućnosti saslušanja svjedoka, što nije slučaj sa djetetom koje nije neposredno oštećeno krivičnim djelom, a koje s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost nije sposobno da shvati značaj prava da ne mora svjedočiti. U vezi sa ovim, a imajući u vidu pojam djeteta u smislu Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, mora se postaviti pitanje opravdanosti saslušanja djeteta koje je neposredno oštećeno krivičnim djelom, a koje s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost nije sposobno da shvati značaj prava da ne mora svjedočiti, a time i značaj svjedočenja.

Slično je i sa rješenjem iz člana 18. ovog zakonskog teksta prema kojem dijete koje je neposredno oštećeno krivičnim djelom - ne može odbiti svjedočenje. I ovdje, kao i u prethodnom slučaju, mora se postaviti pitanje kredibiliteta iskaza oštećenog kao svjedoka, koji s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost nije sposoban da shvati značaj svjedočenja. Ako se ovome doda i pitanje negativnih posljedica saslušanja i svjedočenja na dijete neposredno oštećeno krivičnim djelom u takvim situacijama - pitanje dodatno dobija na svojoj aktuelnosti.

IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV OŠTEĆENOG

Jedan od sljedećih standarda Direktive, kada je riječ o statusu žrtve krivičnog djela u krivičnom postupku koji se vodi povodom izvršenog krivičnog djela na njenu štetu, jeste standard koji predviđa pravo žrtve krivičnog djela na ostvarivanje svog imovinskopravnog zahtjeva i prije

okončanja krivičnog postupka – po mogućnosti u njegovim početnim fazama. Ovakav pristup Direktive o ovom pitanju rezultat je činjenice da izvršeno krivično djelo, po pravilu, za svoj rezultat ima i određene posljedice koje su imovinskog karaktera, proizvodi štetne posljedice žrtvi krivičnog djela i time u sebi sadrži i građanski delikt koji ovlaštenom licu daje pravo na postavljanje imovinskopavnog zahtjeva u krivičnom postupku. U takvim situacijama, pored osnovnog zadatka krivičnog postupka (rasvjetljenje i rješenje krivične stvari i primjena materijalnog krivičnog prava na tako rasvijetljenu i riješenu krivičnu stvar), u krivičnom postupku treba da se riješi i postavljeni imovinskopavni zahtjev žrtve – lica oštećenog krivičnim djelom (Bejatović, 2019: 199).

Direktiva predviđa poseban standard posvećen ovom pravu žrtve – lica oštećenog krivičnim djelom. Dva su njegova aspekta. Prvi se tiče načina praktične realizacije prava žrtve na nadoknadu pričinjene štete i vraćanje stvari oduzete izvršenjem krivičnog djela, a drugi – obaveze države da promoviše mjere s ciljem ohrabrenja počinioca da obezbijedi adekvatnu nadoknadu žrtvama krivičnog djela još u toku trajanja krivičnog postupka.

Kada je riječ o pravu na vraćanju imovine, kao jednom od predmeta imovinskopavnog zahtjeva žrtve krivičnog djela uopšte (Cvetković, 2020: 371), Direktiva izričito propisuje obavezu države da obezbijedi (propíše uslove i postupak) da se i prije okončanja krivičnog postupka donese odluka od strane nadležnog organa o vraćanju imovine žrtvi krivičnog djela u slučajevima kada su ispunjeni za to predviđeni uslovi (postojanje potrebnog stepena dokaza da se radi o imovini žrtve krivičnog djela, da je ona oduzeta izvršenjem krivičnog djela, da je zaplijenjena u toku krivičnog postupka i da postoji mogućnost povraćaja imovine žrtvi u tom procesnom trenutku). Izuzetak od ovog su samo oni slučajevi kada je zbog potreba krivičnog postupka neophodno i dalje zadržati zaplijenjenu imovinu žrtve krivičnog djela.

OŠTEĆENO LICE I JEZIK KRIVIČNOG POSTUPKA

Direktiva posebnu pažnju poklanja pravu oštećenog lica na upotrebu jezika koji razumije, i to već od prvog kontakta sa nadležnim državnim organom, pa do ne samo pravosnažnog okončanja krivične stvari, već i u toku izvršenja krivične sankcije licu osuđenom za krivično djelo (Bejatović, 2020: 357). Osnov opravdanosti ovakvog pristupa Direktive ovom pravu lica oštećenog izvršenjem krivičnog djela je u činjenici da je jedna od neizostavnih pretpostavki za mogućnost aktivnog učešća žrtve, a time i mogućnosti korišćenja pravima koja mu pripadaju - da u krivičnom postupku upotrebljava jezik koji razumije. Osim toga, oštećeni treba da ima pravo da na tom jeziku komunicira sa nadležnim državnim organom i da na tom jeziku dobija potrebna pisana dokumenta (pravo na upotrebu jezika koji razumije).

Osnov je u činjenici da samo onaj oštećeni kojem su činjenice i okolnosti vezane za njega u konkretnoj krivičnoj stvari saopštene na jeziku koji razumije - može da realizuje svoja prava koja mu kao licu oštećenom pripadaju. U skladu sa ovim, Direktiva u članu 7. obavezuje države da obezbijede pravo žrtve na tumačenje i prevođenje u toku krivičnog postupka, s tim da pod pojmom tumačenje podrazumijeva usmeno prevođenje, a pod pojmom prevođenje - pisano prevođenje određenih dokumenata vezanih za prava oštećenog u krivičnom postupku da u krivičnoj stvari u kojoj učestvuje u svojstvu lica oštećenog krivičnim djelom, upotrebljava jezik koji razumije.

U cilju primjene t. 3, 5, 6, 7. i 8. člana 7. Direktive, potrebno je u dijelu Zakona o krivičnom postupku koji reguliše prava oštećenog dodati novu odredbu i njome riješiti pitanje prava oštećenog na prevođenje u pisanoj formi, uzimajući u obzir sljedeće kriterijume: 1) podneseni i obrazloženi zahtjev oštećenog; 2) da oštećeni pruži dokaze o tome da mu je prevođenje bitno za ostvarivanje njegovih prava u krivičnom postupku¹⁰⁰; 3) konkretizovanje vrste pismena koja mogu biti obuhvaćena ovim pravom oštećenog (slučaj npr. sa odlukom kojom se okončava krivični postupak), odnosno prava oštećenog samo za dokumenta koja su kao minimum navedena u tački 3. člana 7. Direktive, a ne i šire; 4) da troškovi prevođenja padaju na teret budžetskih sredstava; 5) konkretizacija subjekata koji

¹⁰⁰ Ova okolnost treba da bude i jedan od važnijih kriterijuma za odlučivanje o podnesenom zahtjevu oštećenog. Dva su razloga za to. Prvo, troškovi prevođenja padaju na teret budžetskih sredstava. Drugo, praktična realizacija ovog prava oštećenog lica, uključujući i postupak po eventualno podnesenoj žalbi na odluke o neobezbjedenju usmenog i pisanog prevođenja, ne smije dovesti do nerazumnog produžetka krivičnog postupka (član 7. tačka 8. Direktive).

odlučuju o podnesenom zahtjevu oštećenog i faze krivičnog postupka u kojoj se podnesi zahtjev; 6) pravo podnošenja žalbe protiv rješenja kojim se odbija zahtjev oštećenog za prevođenje traženih dokumenata.¹⁰¹

NEPREDUZIMANJE KRIVIČNOG GONJENJA I ODUSTANAK OD KRIVIČNOG GONJENJA I OŠTEĆENO LICE

Analiza stepena implementiranosti ovog standarda Direktive u krivičnom procesnom zakonodavstvu Republike Srpske daje rezultate koji su zavisni od činjenice da li se ova problematika, kao uostalom i problematika procesnog položaja lica oštećenog krivičnim djelom uopšte - u Zakonu o krivičnom postupku posmatra prije ili nakon njegovih izmjena i dopuna iz februara 2021. godine. Sve do ovih izmjena i dopuna nisu bile predviđene skoro nikakve norme iz ovog standarda Direktive. Ovaj zakon je do februara 2021. godine bio u ovom kontekstu potpuno neusaglašen jer nije predviđao ne samo institut supsidijarne tužbe, već ni bilo kakve druge instrumente za preispitivanje odluke tužica o nepreduzimanju krivičnog gonjenja, odnosno odustanku od krivičnog gonjenja. Postojala su samo određena rješenja koja su činila jedan mali korak o ovom pitanju, ali bez bilo kakvog efekta koji je suština standarda Direktive predviđenog u njenom članu 11.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku iz februara 2021. godine ima sasvim drugačiji pristup ovoj problematici. S obzirom na to, može se konstatovati da je pozitivno krivičnoprocesno zakonodavstvo Republike Srpske, posmatrano iz aspekta ovog standarda Direktive, u velikom stepenu usaglašeno sa standardom Direktive. Međutim, to ne znači da postojeća rješenja ne bi trebalo mijenjati (Simović i dr., 2020: 598).

OŠTEĆENO LICE I NJEGOVO PRAVO NA DOBIJANJE INFORMACIJA VEĆ PRILIKOM PRVOG KONTAKTA SA NADLEŽNIM ORGANOM I PRAVO DA SE SHVATI I BUDE SHVAĆEN

Jedno od neizostavnih prava lica oštećenog krivičnim djelom jeste i njegovo pravo na dobijanje informacija već prilikom prvog kontakta sa nadležnim organom i pravo da se shvati i bude shvaćen. Osnov tako visokog stepena značaja ovog standarda Direktive je u činjenici da samo blagovremena informisanost lica oštećenog krivičnim djelom pruža mu mogućnost da se koristi pravima koja mu daje Direktiva i nacionalno krivično procesno zakonodavstvo pod daljim uslovom, a to je da je oštećeni date informacije shvatio i da je shvaćen od nadležnog organa (Stevanović, 2019: 157).

Krug informacija koje lice oštećeno krivičnim djelom treba da dobije od nadležnog državnog organa već prilikom njihovog prvog kontakta je širok i preciziran je članom 4. Direktive. Tiče se osnovnih osobenosti oštećenog kao subjekta krivičnog postupka koji se vodi povodom krivičnog djela kojim je oštećen – čija je žrtva.

Analiza odredaba pozitivnog krivičnog procesnog zakonodavstva Republike Srpske, kada je riječ o ovom standardu Direktive, pokazuje neophodnost određenog broja intervencija u zakonu - u cilju njihovog usaglašavanja sa ovim standardom. Ključna među njima je ona kojom bi se normirala obaveza nadležnog organa Republike Srpske da donese uputstvo o pravima lica oštećenog krivičnim djelom i načinu njihove realizacije, kao i obavezu da već prilikom prvog kontakta nadležnog organa sa licem oštećenim krivičnim djelom - licu preda uputstvo o njegovim pravima i načinu njihove realizacije, odnosno i obavezu nadležnih organa da u kontaktu sa oštećenim postupaju obazrivo i dato obavještenje oštećenom unesu u zapisnik o preduzimanju radnje.

Drugo, treba predvidjeti i pravo lica oštećenog krivičnim djelom na dobijanje pisanog uputstva o njegovim pravima i načinu njihove realizacije. Riječ je o uputstvu koje bi donio ministar pravde u

¹⁰¹ Posmatrano nomotehnički, čini se prihvatljivom sljedeća sadržina ovakve jedne norme: „Oštećeni ima pravo na prevođenje odluke kojom se okončava krivični postupak, njenog obrazloženja ili kratkih razloga na osnovu kojih je takva odluka donesena, i to na teret budžetskih sredstava, ako: 1) podnese pisani i obrazloženi zahtjev; 2) pruži dokaze da mu je prevođenje bitno za ostvarivanje njegovih prava u krivičnom postupku; 3) konkretizuje vrstu pismena čije prevođenje traži. Odluku o zahtjevu oštećenog, u smislu stava stava 1. ovog člana, donosi sudija za prethodni postupak“.

kojem bi bila detaljno nabrojana prava i dužnosti koje ima lice oštećeno krivičnim djelom – žrtva i načinu njihove praktične realizacije.

OŠTEĆENO LICE I PRAVO NA DOBIJANJE INFORMACIJA O PRAVIMA I STATUSU PREDMETA

Više je preduslova koji moraju biti ispunjeni da bi lice oštećeno krivičnim djelom moglo da se koristi pravima koja mu garantuju Direktiva i nacionalno krivično procesno zakonodavstvo. Jedno od neizostavnih je i da to lice blagovremeno i na način koji razumije bude informisano kako o svojim pravima, tako i o statusu krivičnog predmeta u kojem se pojavljuje u svojstvu oštećenog. Imajući u vidu ovakav značaj blagovremene informacije oštećenog o njegovim pravima i statusu krivičnog predmeta u kojem ima svojstvo oštećenog, Direktiva pridaje poseban značaj ovom pravu oštećenog i konkretizuje ga - kada je riječ o pravu na dobijanje informacija o statusu predmeta (član 6).

OŠTEĆENO LICE I RESTORATIVNA PRAVDA

Polazeći od sve većeg značaja restorativne pravde (Adžajlić - Dedović, Simović, 2021: 51-65), kao načina rješavanja sporova između žrtve krivičnog djela i njegovog učinioca i njene sve veće praktične prisutnosti¹⁰², Direktiva, sasvim opravdano, restorativnoj pravdi posvećuje posebnu pažnju (Simović, Adžajlić-Dedović, 2021: 25-38; Angeleski, Simović, Simović, 2022). U svom članu 12. predviđa zaštitne mjere za žrtvu u okviru usluga restorativne pravde. Prema odredbama Direktive, obaveza je države da preduzme mjere da zaštiti žrtvu od sekundarne i ponovne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde koje će biti primjenjivane u okviru pružanja usluga restorativne pravde (Adžajlić-Dedović, Simović, Čekić, Taljanović, 2023).

Imajući u vidu nesporni značaj i opravdanost rješavanja i predmeta krivičnog pravnog karaktera putem restorativne pravde u nacionalnom krivičnom zakonodavstvu, ona zauzima sve značajnije mjesto. Istina, negdje više negde manje (Simović, Karović, 2020c: 545-564). Međutim, to nažalost još nije slučaj sa krivičnim zakonodavstvom Republike Srpske, koje još uvijek samo skoro stidljivo tretira ovu problematiku (Jovašević, Simović, 2017: 586 – 598; Simović, Jovašević, D. (2014:151-168). Ovo zakonodavstvo pruža samo mogućnost rješavanja spora putem medijacije, ali ne konkretizuju slučajeve mogućnosti njihove praktične primjene. Ovdje se dobija utisak da u naučnoj i stručnoj javnosti Republike Srpske još nije dovoljno razvijena svijest o prirodi i značaju koncepta restorativne pravde (Angeleski, Simović, Simović, 2022).

OŠTEĆENO LICE I BESPLATNA PRAVNA POMOĆ

Jedno od prava lica oštećenog krivičnim djelom je i njegovo pravo na besplatnu pravnu pomoć. Pravo je predviđeno u članu 13. Direktive i prema tom članu država treba da omogući žrtvama – licima oštećenim krivičnim djelom pravo na besplatnu pravnu pomoć, kada dobiju status subjekta krivičnog postupka (Simović i dr., 2021: 47–49), i to sve pod uslovima i procesnim pravilima predviđenim u nacionalnom zakonodavstvu. Ovakav stav Direktive o ovom pravu lica oštećenog krivičnim djelom svoje opravdanje nalazi u činjenici da bez odgovarajuće pravne pomoći ono u najvećem broju slučajeva nije u mogućnosti da zaštiti svoja prava kao subjekta krivičnog postupku.

Analiza odredaba važećeg Zakona o krivičnom postupku pokazuje da on ne obezbjeđuju prava oštećenom licu predviđena ovim standardom Direktive. Međutim, analiza odredaba Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći Republike Srpske¹⁰³ pokazuje da ovaj zakonski test predstavlja adekvatnu

¹⁰² Riječ je o jednom od najznačajnijih dostignuća savremenog krivičnog pravnog sistema i kriminalne politike uopšte čija se suština ogleda u pristupu rješavanju sukoba (uključujući kriminalitet), koji polazi od potreba žrtve, zajednice i učinioca i okuplja sve strane u sukobu kako bi im se pomoglo da zajedno, na miran način, putem dijaloga, razriješe svoje sukobe i probleme i postignu sporazum o tome na koji način nastala šteta može da bude popravljena ili nadoknađena.

¹⁰³ „Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 87/18.

normativnu osnovu za praktičnu realizaciju prava oštećenog – žrtve krivičnog djela na besplatnu pravnu pomoć u skladu sa standardima Direktive predviđenim u njenom članu 13. (Stevanović, 2019: 159). S tim u vezi, potrebno je u odredbama Zakona o krivičnom postupku koje nabrajaju prava lica oštećenog krivičnim djelom - predvidjeti i njegovo „pravo na besplatnu pravnu pomoć prema posebnom zakonu“.

SLUŽBE PODRŠKE LICIMA OŠTEĆENIM KRIVIČNIM DJELOM I PRAVO OŠTEĆENOG NA PRISTUP SLUŽBAMA

U cilju što potpunije realizacije prava predviđenih Direktivom za žrtve krivičnih djela, jedna od izričito predviđenih obaveza države je uspostavljanje mreže službi podrške žrtvama krivičnih djela na cijeloj njenoj teritoriji i obezbjeđenje prava na pristup službama za podršku žrtvama. Riječ je o standardu Direktive čija je praktična realizacija najzahtjevnija i u organizacionim i u finansijskom smislu, ali i koji u praksi treba da donese i najveće benefite – najveću kvalitativnu razliku u odnosu na trenutno stanje kada je riječ o statusu žrtve krivičnog djela uopšte (Kolaković-Bojović, 2020: 47).

Analiza odgovarajućih normi pozitivnog krivičnog zakonodavstva Republike Srpske, a i BiH kao cjeline pokazuje da ova problematika još nije sistemski uređena. Istina, postoje određeni vidovi ovakvih službi, ali je njihovo pružanje pomoći i podrške žrtvama i svjedocima uglavnom zasnovano na *ad hoc* aktivnostima određenih službi uspostavljenih pri sudovima i tužilaštvima, prije svega specijalizovane nadležnosti (ratni zločini, organizovani kriminal i nasilje u porodici) pojedinih organizacija civilnog društva, pravnih klinika i centara za socijalni rad. Tako npr. u Bosni i Hercegovini se pruža i niz specijalizovanih usluga podrške žrtvama nasilja, ali u najvećem broju slučajeva se radi o pružanju pomoći i podrške žrtvama nasilja kroz implementaciju zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

STRUČNOST SLUŽBENIH LICA KOJA DOLAZE U KONTAKT SA OŠTEĆENIM - KAO PREDUSLOV ADEKVATNOSTI NJIHOVOG RADA

Polazeći od svojstava oštećenog kao posebnog i nadasve specifičnog subjekta krivičnog postupka, Direktiva, sasvim opravdano, potencira i stručnosti službenih lica koja dolaze u kontakt sa „žrtvama“ (policijski službenici, nosioci javnotužilačke funkcije, sudije). Osnov ispravnosti ovakvog pristupa Direktive ovoj problematici nalazi se, prije svega, u činjenici niza posebno predviđenih – specifičnih prava žrtava krivičnih djela i dužnosti službenih lica koja dolaze u kontakt sa žrtvama krivičnih djela (da omoguće njihovu praktičnu realizaciju). Preduslov za to je i njihova stručnost – obučenost o ovim pitanjima. Samo stručno obučeno lice je garant praktične realizacije prava predviđenih za žrtvu krivičnog djela.

U vezi sa navedenim standardom Direktive, postavlja se pitanje: kako i u kom obimu obezbijediti zahtijevani stepen stručne obuke navedenih subjekata za rad sa oštećenim? Da li uzor za rješenje ovog standarda treba da budu Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku koji predviđaju načelo specijalizacije u radu sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela (član 18.)? Imajući u vidu činjenicu obimnosti krivičnih slučajeva kod kojih se pojavljuje oštećeno lice, odnosno da je nije moguće unaprijed isključiti bilo koji krivični slučaj u kojem bi se sa sigurnošću moglo pretpostaviti da u njemu nema oštećenog lica - više je nego nesporno da se ovo pitanje ne može rješavati prema načelu specijalizacije predviđene za postupanje u predmetima sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela. Ovo posebno u slučaju kada je riječ o opštoj obuci. Nju treba obezbijediti preko opštih seminara i drugih stručnih skupova organizovanih o ovoj temi.

ZAKLJUČAK

Žrtva krivičnog djela je nadasve specifičan subjekat ne samo krivičnog postupka, već i postupka koji prethodi krivičnom postupku, kao u određenom broju slučajeva i nakon puštanja osuđenog iz kazneno-popravne ustanove ili njegovog eventualnog bjekstva sa izdržavanja izrečene zatvorske kazne i izvršenja mjere pritvora optuženog, što je zavisno, prije svega, od vrste izvršenog

krivičnog djela i ličnosti optuženog, odnosno osuđenog lica. Upravo zbog takvih osobenosti žrtve krivičnog djela neophodno je predvidjeti i posebne mjere njegove zaštite, jer se mjerama predviđenim za druge učesnike krivičnog postupka ne može obezbijediti njegova zaštita ni njegovo učešće u krivičnom postupku na način koji će biti u funkciji adekvatnog rješenja krivične stvari u kojoj se javlja kao žrtva izvršenog krivičnog djela. Samo posebne mjere zaštite lica oštećenog krivičnim djelom - žrtve krivičnog djela u funkciji su kako njegove zaštite, tako i adekvatnog rješenja krivične stvari, što je i ključni cilj vođenja krivičnog postupka. Jednom riječju, bez aktivnog učešća žrtve krivičnog djela nema ni mogućnosti otkrivanja, procesuiranja i presuđenja krivičnog djela, odnosno krivičnih djela.

LITERATURA

- Adžajlić - Dedović, A., Simović, M. M. (2021). Idealna pravda je restorativna pravda, *Sudska praksa*, Sarajevo, godina XVIII, broj 88.
- Adžajlić - Dedović, A., Simović, M. M. et. al. (2021). *Forensic victimology and psihology II (protection of victims of sexual violence)*, Laktaši, Grafomark, Laktaši.
- Adžajlić-Dedović, A., Simović, M.M., Čekić, E., Taljanović, A. (2023). *Feministička viktologija i psihologija*, Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka.
- Angeleski, M., Simović, N.M., Simović, M.M. (2022). *Viktologija*, grafičko studio „Partizan proekt”, Tetovo, 2022
- Backović, Č. (2016). „Poglavlje 23 (Stanje u Srbiji i evropske integracije)“, U: *Evropske integracije i kazneno zakonodavstvo (Poglavlje 23 – Norma, praksa i mere harmonizacije)*, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.
- Bejatović, S. (2018). „Direktiva 2012/29/EU i krivično zakonodavstvo Srbije (Stepen usaglašenosti i mere za postizanje zahtevanog stepena usaglašavanja) – Normativni aspekt“, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- Beljanski, V. (2020). „Oduzimanje imovinske koristi i zaštita oštećenog lica“, U: *Oštećeno lice i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, norma i praksa)*, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravni teoriju i praksu.
- Bugarški, T. (2020). „Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima i lice oštećeno krivičnim delom“, U: *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja)*, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- Burić, Z. (2020). „Žrtve kaznenih djela i kazneno zakonodavstvo Hrvatske“, U: *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja)*, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- Fattah, A. E., Sacco, F.V. (1989). *Crime and victimization of the elderly*. Springer, New York.
- Ivičević-Karas, E. (2020). „Posebno ranjive kategorije žrtava kaznenih djela u hrvatskom kaznenom procesnom pravu – normativni okvir i praksa“, U: *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja)*, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- Karmen, A. (2003). *Crime Victims: An Introduction to Victimology*, Wadsworth Publishing.
- Kerner, H.-J., Feltes, T. (1991). *Kriminologie Lexikon*, 4. Aufl., Kriminalistik Verlag, Heidelberg.
- Kolaković-Bojović, M. (2020). „Medijski tretman žrtava“, U: *Oštećeno lice i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, norma i praksa)*, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravni teoriju i praksu.
- Lopez, G. (2014). *La victimologie*, Paris, Dalloz, 2e éd.
- Лунеев В. В. (2006). *Виктимология, Большая российская энциклопедия*. Том 5. Москва.
- Lusignan, R. (2007). Risk Assessment and Offender - Victim relationship in Juvenile Offenders, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 51 (4).
- Малкина-Пых И.Г. (2017). *Виктимология, Психология поведения жертвы*, СПб., Питер, С. 24.
- Radulović, D. (2020). „Žrtve krivičnih djela i krivično zakonodavstvo Crne Gore (Pozitivnopravna rešenja, iskustva u primeni i mjere unapređenja)“, U: *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja)*, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.
- Ramljak, A., Simović, N.M. (2011). *Viktologija*, Pravni fakultet, Bihać.
- Schneider, H.J. (1975). *Viktologie*, Mohr, Tübingen.
- Simović, M.M., Jovašević, D. (2014). *Rad u javnom interesu kao institut restorativne pravde*, U: *Izgradnja modernog pravnog sistema*, Internacionalni Burch Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Jovašević D., Simović, M.M. (2017). Novine u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske o maloljetnicima u svijetlu restorativne pravde, U: *Nauka i praksa poslovnih studija*, Zbornik radova.

Simović, M.V. i dr. (2020). „Oštećeni u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini: Trenutno stanje i budući izazovi“, U: *Oštećeno lice i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, norma i praksa)*, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravni teoriju i praksu.

Simović, M. i dr. (2020). „Reforma sistema zaštite žrtava krivičnih dela u Bosni i Hercegovini“, U: *Oštećeno lice i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, norma i praksa)*, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravni teoriju i praksu.

Simović, M. i dr. (2020). „Oštećeno lice i krivično procesno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine (Međunarodni pravni standardi, norma, praksa i mjere unapređenja)“, U: *Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (Međunarodni pravni standardi, regionalna krivična zakonodavstva, primena i mere unapređenja)*, Beograd: Misija OEBS-a u Srbiji.

Simović, M.M., Karović, S. (2020). Restorativni aspekti maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini sa osvrtom na alternativne mjere, *Pravna riječ*, Banja Luka, broj 63, godina XVH, 2020.

Simović, M. i dr. (2021). *Krivično procesno pravo (uvod i opšti dio)*, Šesto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Bihać.

Simović, M.M., Adžajlić-Dedović, A. (2021). Restorativna pravda: pojam, osnovni modeli i pravda za žrtve krivičnog djela, *Srpska pravna misao*, Banja Luka, godina 27, broj 54, Banja Luka.

Stevanović, I. (2019). „Žrtva krivičnog dela i krivičnopravni instrumenti zaštite (Neophodni koraci za unapređenje sistema)“, U: *Izmene u krivičnom zakonodavstvu i statusu nosilaca pravosudnih funkcija i adekvatnost državne reakcije na kriminalitet (Međunarodni pravni standardi i stanje u Srbiji)*, Beograd: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu.

Škulić, M. (2016). „Položaj žrtve/oštećenog u krivičnopravnom sistemu Srbije uopšte i u odnosu na Direktivu EU 2012-29“, U: *Kaznena reakcija u Srbiji – VI deo*, Edicija Crimen, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

Turvey, B. (2013). *Forensic victimology*. 2nd ed., San Diego, Elsevier Science.

Wemmers, Jo-A. (2003). *Introduction à la victimologie*, Les Presses de l'Université de Montréal, coll. Paramètres.

Wilson, J. K. (2009). *The Praeger Handbook of Victimology*, Praeger.

CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION OF THE REPUBLIKA SRPSKA AND THE VICTIM OF A CRIMINAL OFFENSE

Academician prof. dr Miodrag N. Simović
Prof. dr Vladimir M. Simović

Abstract: *Despite the fact that Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, adopted by the Resolution of the European Parliament on 30 May 2018, contains provisions of a criminal law nature in general (substantive, procedural, juvenile and enforcement) on the status of victim of crime, its focus is on the questions of criminal procedural character. This position of the Directive on this issue is based on two key criminal-political reasons. The first is based on the fact that the victim of crime can exercise his/her rights in connection with this status only in criminal proceedings. Second, the criminal procedure itself, by its very nature, is an inconvenience for the victim of crime and, as such, it leaves additional negative consequences for a victim. These consequences should be reduced to the greatest extent possible by standardizing adequate criminal procedural instruments and by their application, which, we must admit, is not easy to provide. However, the guidelines on how to achieve this are provided by the Directive. For these reasons, and not only them, in the process of harmonizing national criminal legislation with the standards of the Directive, the focus must be on harmonizing their criminal procedural legislation - the law on criminal procedure - with the Directive. Of course, the norms of substantive, juvenile and enforcement criminal law should not be left out, because they should also regulate certain issues concerning the victim of crime. Only in situations where all of them are harmonized with the standards of the Directive can we talk about the harmonization of the national criminal legislation with the standards of the Directive.*

Key words: *criminal procedural legislation, victim of crime, directive, criminal procedure, Republika Srpska*

Originalni naučni rad

UDK:159.97+159.923

DOI:10.7251/ZCMZ0124154Z

PROMICANJE MENTALNOG ZDRAVLJA I NENASILNOG PONAŠANJA – PROCJENA AKTIVNOSTI I ISKUSTVA STUDENATA PEDAGOGIJE